

เทศน์เช้า วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๐

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลาเราเกิดมา เห็นใหม่ ศาสนาพุทธเราให้ประหัยคัมภีร์สัถ์ มกน้อยสัถ์ โดย เราก็อวักน้อยสัถ์ โดยมันจะเป็นความทุกข์ เราว่าจะเป็นความทุกข์นะ แต่เราไม่เห็นบั้นปลายหรือก ถ้าเริ่มต้นมีแบบว่าความบากบั้นนะ บั้นปลายชีวิตจะมีความสุข ถ้าเริ่มต้นเราฟุ่มเฟือยนะ ต่อไปบั้นปลายเราจะมีความทุกข์ เพราะอะไร? เพราะว่ามันทำจนเคยใจ จมไม่ลงแล้วมันยุ่งนะ

คุณพระเราสิ คุณพลาสติกเวลาเรารับบาตรมาแล้วนี่เก็บนะ ทำความสะอาดไว้ใช้วันต่อไปๆ เพราะอะไรรู้ใหม่? ไว้ใช้วันต่อไปเพราะของมันทิ้งไม่ลง มันทิ้งไม่ได้ แล้วมันไม่เคยอยู่ป่าง ที่หัวหินก็ทำอย่างนี้ ที่ไหนเวลาอยู่ป่านะ เพราะอยู่ป่ามันไม่มีคุณพลาสติกหรือ เราใช้แล้ววันนี้เรากก็เก็บทำความสะอาด แขนวนไว้ให้แห้ง ฟุ้งนี้เช้าเรากก็ออกใช้ซ้ำ ใช้ซ้ำ

ถ้าของมีอยู่ เราว่าเราจะใช้แล้วทิ้งไปเลย ทิ้งไปเลย มันก็ทำได้ แต่ถ้าคนเราหัวใจมันเห็นคุณค่า นี้ความประหัยคัมภีร์สัถ์นะ ในตระกูลใดก็แล้วแต่รู้จักบำรุงรักษา รู้จักซ่อมแซมบำรุงนะ ตระกูลนั้นจะมันคง ถ้าตระกูลใดฟุ่มเฟือยนะ นี้อยู่ในนวโกวาท คาถาเศรษฐี เศรษฐีหมายถึงว่า รู้จักมัธยัสถ์ ประหัยค คนนั้นจะเป็นเศรษฐี แต่เราจะเอาแต่ความสะดวกสบาย แล้วสะดวกสบายเอาอะไรเป็นเกณฑ์วัดละ?

คุณวิศวะคุณที่เรามาหามานะ ใครรู้จักถนอมรักษา ใครรู้จักบำรุงรักษา วัตถุของเขาจะใหม่อยู่ตลอดเวลา ใครไม่รู้จักรักษา ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย สิ่งนั้นจะทำให้ข้าวของนั้นเราใช้ไม่สะดวก ร่างกายก็เหมือนกัน ปัจจุบันนี้ เห็นใหม่ วงการแพทย์เขาต้องให้ออกกำลังกาย ให้ออกกำลังกายนะ ให้ออกกำลังกายของเรา นี้ป้องกันดีกว่ารักษา ป้องกันไว้ไม่ให้มันเป็นนะ ถ้าเป็นแล้ว รักษาไปตามอาการ นี้เรื่องของร่างกายก็ต้องดูแลรักษา เรื่องของจิตใจ จิตใจสูงจิตใจต่ำมองกันที่ไหน? ร่างกายของเราเกิดมาโดยกรรมนะ นี้เกิดมาแล้วสภาวะแบบไหน? สูง ต่ำ คำ ขาว คนจะสวย คนจะซีเห่รขนาดไหน นี้กรรมตกแต่งมา

เราทำกรรมไว้นะ ถ้าเราสละทานไว้ เกิดมาเราจะมั่งมีศรีสุขของเรา เราจะเป็นไปตาม
 อรรถภาพ รักษาศีลไว้ คนเรามีศีลมีธรรม เกิดมาจะสวยงามต่างๆ อยู่ตรงศีลตรงธรรมนี้แหละ ถ้ามี
 ศีลธรรมขึ้นมา เห็นไหม คุณติดอกไม้กลิ่นหอมด้วย แล้วดอกไม้สวยด้วย คนก็ต้องการ ดอกไม้
 กลิ่นหอม แต่ดอกไม้ที่นั่นไม่สวยเลย คนก็ยังต้องการอยู่ ดอกไม้กลิ่นที่ไม่หอม แล้วอัปลักษณ์ด้วย
 คนไม่ต้องการเลย แต่คนเราก็เกิดในสภาวะแบบนั้น เกิดมาแล้วกรรมพาเกิด กรรมตกแต่งมาพา
 เกิด สิ่งนี้เป็นเรื่องของร่างกายนะ มันมองเห็นเห็นด้วยสายตา แต่ความสูงความต่ำของใจใครจะ
 มองเห็นกันได้ล่ะ?

ความสูงความต่ำของใจนะ ถ้าใจสูงขึ้นมามันมีเมตตา มีคุณธรรม จะอยู่ที่ไหนก็เป็น
 คุณธรรมนะ สิ่งที่เป็นคุณธรรม จะอยู่ในที่ลับในที่แจ้ง คุณธรรมอันนี้มันฝังไปกับใจ เพราะมัน
 เป็นความรู้สึกรู้สึกของเรา เห็นไหม สิ่งนี้จะฝึกฝนขึ้นมา เรามีลูกขึ้นมา เรามีลูกมีเต้าของเรา เราได้
 กอดลูกเราไหม? เราได้ดูแลลูกเราไหม? เพื่ออะไร? เพื่ออบรมศีลธรรม อบรมหัวใจให้อบอุ่น ถ้า
 เรากอดลูกเรา เราดูแลลูกเราให้เติบโตขึ้นมา ถ้าลูกเรา เราไม่มีโอกาสล่ะ? เราต้องปากกัดตีนถีบ
 เราจะไม่มีโอกาสเลย ลูกของเรา เวลาของเราไม่มี เราเห็นคนอื่นครอบครัวเขามีความสุข เราก็
 อยากมีความสุขกับเขา แต่เรามีหน้าที่การงานบีบคั้น สังคมก็ดูแลใจ

นี่วัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธเรา สังคมจะมีความดูแลกัน จะเอื้ออาทรกัน ลูกใคร
 หลานใคร ลูกคนนี่ หลานคนนี่ จะรู้จักกันไปหมดนะ จะเดินไปที่ไหน จะตกทุกข์ได้ยาก จะมี
 อันตราย นี่พี่ ป้า น้า อา ในสังคมจะดูแล สังคมชาวพุทธเราเป็นสภาวะแบบนั้น ถ้าจิตใจอย่างนี้
 พัฒนาขึ้นมา มันจะดีขึ้น

ในปัจจุบันสิ่งแวดล้อมทำให้นิสัยของคนเปลี่ยนแปลงได้ นี่สิ่งแวดล้อมนะ ถ้า
 สิ่งแวดล้อมดีแสนดีเลยนะ แต่จิตใจของคนมันไม่ยอมเปลี่ยนแปลง มันยังขวางสังคมไปตลอด
 สิ่งนี้มันเกิดมา มันฝังใจของเขามา กรรมของเขา นี่กรรมอดีต กรรมในปัจจุบัน กรรมในอนาคต
 เรื่องของกรรม เรื่องการกระทำ ในการกระทำของเรา นี่เรื่องของโลกๆ เรื่องของความเป็นไปใน
 วัฏฏะ เรื่องของการเกิดเป็นมนุษย์ไง เราจะมีความเป็นสุขของเรา สังคม ศีลธรรมจริยธรรมให้
 สมานฉันท์กัน ให้สังคมเป็นสุขนะ

นี่เห็นสังคมมีความสุขจากภายนอก แต่เวลาสังคมมีความสุขจากภายใน เวลามันเกิดคับ
 นะ เราจะมีคุณค่า เราจะมีคุณค่าไหนนะ “ในสโมสรสันนิบาตทุกดวงใจว่าแห้ว” ความ

ว่าแห้วของดวงใจ วัฏฏะที่ยาวไกลเหมือนคนเดินอยู่กลางทะเลทรายแล้วลี้มลง แล้วมองไปข้างหน้าทางยังต้องไปอีกตลอดเวลา นี่วัฏฏะมันเป็นแบบนี้ ความเป็นไปอย่างนี้ จะมีคุณค่า จะมีศีลธรรมขนาดไหน นี่มันเป็นโลกปัจจุบันนี้ไง แต่ถ้ามันเป็นเรื่องของการเกิดและการตาย จิตนี้มันยังสภาวะเป็นไปอีก เห็นไหม นี่คุณธรรมมันมีหยาบ มีกลาง มีละเอียดย ความหยาบๆ ก็เป็นความดำรงชีวิตของเรา ดำรงชีวิตเราให้มีความสุข มีความเจริญรุ่งเรืองในศีลธรรม

เราเกิดมาเราเสียดสละ เราทำเพื่อเขา เราทำเพื่อสังคม เราทำเพื่ออะไร เพื่ออะไร? เพื่อให้มีอำนาจวาสนาไป เวลาเราไปเจอในสังคม เราจะเกิดในสังคมที่ดี จะมีคนเจือจานเรา จะเกิดในสังคมที่ดี เกิดพัฒนาหัวใจให้มันเข้มแข็งขึ้นมา จิตใจสูง จิตใจต่ำ จิตใจอ่อนแอ จิตใจเข้มแข็ง มันอยู่ที่ตรงนี้ กรรมที่มันให้ผลมา เวลามันเป็นไป เห็นไหม เวลากรรมที่ให้ผลมา อย่างนี้เราปฏิเสธได้ไหมล่ะ? มันเป็นอดีตมา นี้ออดีต อดีตที่มันสร้างมาเป็นเรา ในปัจจุบันนี้ถ้าเราเห็นโทษของมัน ในปัจจุบันเราถึงจะทำความดีไป ในปัจจุบันเราถึงจะเหนียวรั้งไป

รถทุกคนต้องการเครื่องแรง รถวิ่งไปด้วยกำลังของมัน คนไม่ค่อยได้เข้าใจเรื่องของเบรคนะ เวลาวิ่งอยู่ ถ้าเบรคมันแตกรถนี่ลงข้างทางเลย ชีวิตเราก็เหมือนกัน มันต้องมีสติยับยั้ง มันต้องมีการยับยั้งของเรา นี่ควรเร็วควรเร็ว ควรช้าควรช้า ควรจะเป็นอย่างไร สมควร เห็นไหม กาลเทศะสำคัญนะ กาลเทศะจากข้างนอก กาลเทศะของเราจากภายใน เวลาเรามีความชุ่มชื่นในหัวใจ เรามีศรัทธาความเชื่อของเรา เราจะหาความสุขของเราขึ้นมาจากภายใน

อามิสบูชา เราก็ทำบุญกุศลกันทุกวันๆ ทำแล้วได้เคยทำ ถ้าไม่ได้ทำมันก็ขัดแย้ง มันก็มีความอึดอัดใจ แต่ถ้าการภาวนาล่ะ? เราทำของเราเป็นปกติของเราขึ้นมา เห็นไหม นี่มันจะย้อนกลับเข้ามาในหัวใจของเรา การที่เราจะภาวนา เริ่มต้นตั้งแต่ควรช้าก่อน ควรเร็วก่อน มันควรเป็นไป แต่นี่พอเราฟังธรรมแล้วเราอยากประพฤติปฏิบัติ เราจะเอาผลเลย เราจะเอาผลเลย ก็เอาผลไม่บ่มแก้สใจ ถ้าบ่มขึ้นมาแล้วมันจะสุกก็ได้ มันจะเน่าเสียก็ได้เนาะ ถ้าผลไม่มันไม่แก่ เอามามบ่มมันก็เน่าเสียนะ

จิตใจก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่มีพื้นฐานของเรา เราไม่มีศรัทธาของเรา เราไม่หาของเรา เราเห็นว่ามรรค ผล นิพพาน มรรค ผล นิพพาน ก็จะเอามรรค ผล นิพพานกันเลย ทางลัดๆ กันไป ลัดอะไร? เหมือนเด็ก เด็กให้ทำงานหนัก เด็กให้เผชิญวิกฤติ เด็กมันเข็ดคนะ หัวใจก็เหมือนกัน

หัวใจถ้าเราเริ่มประพาศภาวนา เราจะเอาให้ได้ผลของเราเลย เราไม่เคยหา นี่ทาน ศีล ภาวนา ไม่เคยเปิดทางของเรา ไม่เคยเปิดให้หัวใจมันได้ถ่ายเท

ความหมักหมมของใจนะ จิตนี้เวลามันหมักหมมของมัน มันเสียดแทงในหัวใจ เราจะทำอย่างไร? แล้วเวลาความทุกข์ในหัวใจ เราจะทำอย่างไร? เราจะทำอย่างไรนะ ข้างนอกก็ปลอบประโลมกันเฉยๆ เท่านั้นเอง แต่ถ้าเราฝึกฝนของเรา นี่ทุกข์มันมาจากไหนล่ะ? ทุกข์มาจากไหน? ทุกข์จากภายนอก ทุกข์กาย ทุกข์ใจ ทุกข์กาย เห็นไหม แดคร้อนมันเผาผลาญของมัน เราเร่าร้อน เราถึงทุกข์กายนะ ทุกข์ใจนี่อยู่ในห้องแอร์ อยู่ในความสงบ อยู่ในสโมสรสันนิบาต มันยังทุกข์ใจเลย แบกรับภาระผู้บริหารจัดการยิ่งทุกข์มาก

ผู้บริหารประเทศ เห็นไหม นี่ต้องรับผิดชอบทั้งประเทศ ต้องรับผิดชอบหมดเลย นี่ความรับผิดชอบต่อมันทุกข์ไหม? ทั้งที่ว่าเราเป็นผู้นำเขา เราต้องเข้มแข็งให้เขาเห็นนะ ร้องไห้ให้ใครเห็นก็ไม่ได้ จะทำอ่อนแอให้ใครเห็นก็ไม่ได้ ทั้งๆ ที่หัวใจมันว่าแห้ว หัวใจมันเศร้าหมอง จะทำให้ใครเห็นว่าเราอ่อนแอก็ไม่ได้ ทุกข์ใจไหม? นี่มันทุกข์ใจมันทุกข์จากภายใน เห็นไหม ทุกข์กาย ทุกข์ใจ แล้วเวลาทุกข์ใจขึ้นมาเราจะแก้ไขอย่างไร?

นี่อยู่ในท่ามกลางความร่มเย็นเป็นสุขขนาดไหนมันก็ทุกข์ของมัน ความทุกข์อันนี้มันเป็นอริยสัจ ความทุกข์อันนี้เป็นความจริง ความจริงเพราะเราเกิดมาเป็นความจริง แต่เกิดมาเราเป็นจักรพรรดิ เราเป็นผู้ปกครองเขา เราเป็นหัวหน้าเขามันก็มีความสุขอันหนึ่ง ความสุขคือสร้างบารมีไง เรามีโอกาสนะ ทุกคนอยากสร้างบารมี ทุกคนอยากสร้างให้หัวใจเข้มแข็ง หัวใจอ่อนแอขึ้นไป ทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ

ถ้าหัวใจเข้มแข็งมาจากไหน? มันก็ฝึกสติไปนี่แหละ เห็นไหม เราเห็นคุณงามความดี เราก็มีสติย้อนกลับเข้ามาเลย ทำไมเขาทำได้? ทำไมเราทำไม่ได้? เห็นวัวเห็นควายมันไถนา คูสิมันไถนานะ มันลากแอกของมันไป นี่ควายนะเขายังใช้ประโยชน์ของมันได้เลย แล้วของเรา หัวใจของเรา เราทำไมไม่ใช้ประโยชน์มัน? ร่างกายของเราเราใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง? เราบริหารจัดการ เราเป็นมนุษย์ เราคิดประสาเรา เราทำธุรกิจของเรา เราใช้ปัญญาๆ ปัญญาเพราะเราเกิดมาในสังคมนี้นะ ถ้าสังคมโบราณเขาไม่มีโอกาสให้เราทำอย่างนี้ เราจะทำอย่างไร?

นี่สังคมมันจะเปลี่ยนแปลงตลอด โลกนี้เป็นอินโดจีน คูสิมันเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ภาวะโลกร้อน ทุกคนเดือดร้อนกันไปหมดเลย เดือดร้อนขึ้นมา แล้วเราจะหนีกันไปไหนล่ะ? จะ

คนมั่งมีศรีสุข จะคนทุกข์คนเจ็บใจก็อยู่ในสภาวะอากาศเดียวกัน อยู่ในโลภใญ่เดียวกัน อยู่ในความเห็นอันเดียวกัน นี่ตลาดมันก็เป็นอย่างนั้น ถ้าในตลาดเราให้มันยังยืนขึ้นมา เราทำเป็นประโยชน์กับเรา

นี่จากภายนอก แล้วจากภายในย้อนกลับมา ผู้บริหารจัดการ ผู้จัดการหัวใจของเรา มันก็เริ่มต้นจากความพอใจ ถ้าเราจะภาวนาขึ้นมา นี่โลกเขาบอกเลยนะ “ภาวนาไม่ได้นะ เวลาไปภาวนาจะเป็นบ้า จะเป็นอะไรไป จะเป็นบ้า จะเป็นอะไร...” เราทำคุณงามความดีมันจะเป็นบ้าไปได้อย่างไร? เราทำคุณงามความดี ความดีจะให้ผลเสียกับเราได้อย่างไร? ในเมื่อเราทำสิ่งที่ดี มันจะตอบสนองเป็นผลที่เลวได้อย่างไร?

แต่สิ่งที่ดีมันจะเป็นไปอย่างนั้นเพราะอะไร? เพราะเราประมาทของเราเอง เราประมาท เราไปเชื่อกิเลสเราเอง เราไม่เชื่อในการประพฤติปฏิบัติที่ความถูกต้องไง ถ้าเราเชื่อการประพฤติปฏิบัติที่ความถูกต้อง เห็นใหม่ เราต้องมีความมรรยัสถ์ มีความอดุทธาหะของเรา เราต้องตั้งสติของเราก่อน ใ้สติปล้อยให้มันเตลิดเปิดเปิงไปเลย แล้วก็คาดการณ์ จินตนาการกันไป มันก็บ้าได้นะสิ มันบ้าได้เพราะเราไปคาดการณ์ เราไปคาดหมาย เราไปสร้างภาพมัน ทำไมจะไม่บ้าล่ะ? ความบ้า มันก็เอาเชื่อความบ้าใส่ไปในหัวใจของตัวเองแล้ว มันจะไม่บ้าได้อย่างไร?

แต่ถ้าเราทำความถูกต้อง เห็นใหม่ ตั้งสติขึ้นมาก่อนสิ ทำความสงบของใจขึ้นมาก่อน มันจะบ้าได้อย่างไร? ในเมื่อเรากวาดพื้นที่ของเราให้ดี ทำพื้นที่ของเราให้ดี มันก็เป็นความดีไปสิ ความดีเกิดจากเรา เราทำความดีของเรามันไม่บ้าหรอก สร้างความดีต้องเป็นความดี แต่เราไม่เอาความดีเอง เราไปทำตามกิเลสเอง เราไปทำตามความคาดหมายของกิเลสเอง กิเลสสร้างภาพขึ้นมาเอง เวลาภาวนาไปต้องเป็นอย่างนั้น ต้องเป็นอย่างนั้น สร้างกันไปเอง มันก็เป็นไปตามจินตนาการ พอจินตนาการนี้หลักลอย เห็นใหม่ เราลองหลักลอย เราไม่ยืนอยู่บนแผ่นดิน เราก็ล้มอยู่แล้ว

จิตก็เหมือนกัน ไม่มีสติ ไม่มียับยั้งไว้กับสภาวะตัวจิตของเรา แล้วมันไม่หลักลอยหรือ? มันก็ไปตามเขา นี่ถ้าภาวนาเสีย เสียเพราะเราเชื่อกิเลสเราเอง เราเชื่อความเป็นไปของเราเอง แต่ถ้าเราเชื่อธรรมนะ นี่กรรมฐาน ๔๐ ห้อง ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน ถ้าจิตมันสงบขึ้นมา เรามีจุดยืนขึ้นมาก่อน คนมีกำลังทำอะไรก็ได้ คนมีสติสัมปชัญญะจะทำอะไรก็ได้ ถ้ากำลังจะมีมาก

มีน้อย สงบมาก สงบน้อย แล้วแต่กำลังของใจ แล้วแต่ความเป็นไป คนเราต้องใช้กำลังมากก็มี บางคนใช้กำลังพอสมควรแล้วก็ทำงานเลยก็มี

นี่ความเป็นไปของจิตมันต่างๆ กันไป เห็นไหม แล้วแต่ความเป็นไปของจิต อานาชาตสมาธิ เวลาภาวนาไปมันจะมาน้อยเนื้อดำใจตรงนี้ ทำไมเราทำไม่ได้อย่างนั้น? เขาทำได้ เพราะเขาสร้างของเขา มา เขาทำของเขา มา นี่กรรมเก่ากรรมใหม่ที่ว่า เวลาปัจจุบันนี้เป็นกรรมปัจจุบันนะ นี่กรรมใหม่ แล้วกรรมเก่าล่ะ? กรรมเก่ามันก็ให้ผลมา ถ้ากรรมเก่าของเราเป็นอย่างนี้ คุณิเรมานี้มีตัวเปล่าๆ เลย เขามาเขามีสมบัติพัฒนา เขามีทุกอย่างของเขา มาพร้อมเขาก็สะดวกสบายของเขา เรามามีแต่ตัวเปล่าๆ เพราะเราทำมาอย่างนี้ เราก็กินตัวเปล่าๆ ของเรา ตัวเปล่าเราก็กินหาสิ หาใบไม้ร่วงก็ได้ หาอะไร ทำอะไรก็ได้ นี่แหล่งน้ำเราก็กิน อาหารเราก็กินเอาในป่า เพราะเรามาตัวเปล่า

ภาวนาก็เหมือนกัน ถ้ามันทุกข์ยากมันต้องเป็นตัวเราเอง เราก็กินปากบั้นของเราไป เห็นไหม มรรคเหมือนกัน ความเห็นเหมือนกัน เขากินอาหารอุดมสมบูรณ์ เรากินอาหารป่าก็ได้ เราเก็บเอาตามพืชสมุนไพรในป่าเราก็กินได้ ความนุกบั้นของเราไป ความมานะของเราไป ไม่ต้องไปเทียบเคียงของใคร สมบัติเรา เราได้กินอาหารของเราในปากของเรา มันก็บรรจุนในท้องของเรา อาหารของเขาก็กินของเขา ก็บรรจุนในท้องของเขา มันก็เป็นสมบัติของเขา

การปฏิบัติก็เหมือนกัน เราก็กินปฏิบัติของเราไป นี่สร้างมาอย่างนี้ เวลาปฏิบัติไปแล้วมันจะเห็นของใครของมัน เวลาปฏิบัติไปแล้วทำไมเขาไปได้ เหตุการณ์อย่างนี้ทำไมเขาคิดออก ทำไม เหตุการณ์อย่างนี้เขามีปัญญาใคร่ครวญของเขาได้ เหตุการณ์อันเดียวกันเลย เราประสบเหตุการณ์อันเดียวกันทำไมเราใคร่ครวญไม่ได้ ทำไมเราไม่มีจุดยืน ทำไมเราจับผิดกัน อย่างนี้เป็นประเด็นที่ให้เราตีออกเป็นปัญญาของเราได้

นี่เพราะความสร้างมา จิตนิสัยความความเป็นไปของจิต จิตมันเป็นอย่างนี้ ถ้าเข้าใจ ถ้าไม่ภาวนา ยังไม่เป็นคุณประโยชน์ของการทำคุณงามความดีมาแต่ที่เราสร้างมาหรอก ถ้าเราภาวนาไปเราจะเห็นคุณงามความดีของเราเลย เราได้ทำไอนี้มา ได้ทำไอนี้มา เห็นไหม เราได้สละมา เราได้ช่วยเหลือเจือจานกันมา มันนั่งแล้วมันอ่อนใจนะ แต่คุณสิถ้าหัวใจเราแห้งแล้ง หัวใจเรามีแต่ความหมักหมม เวลาไปนั่งมันก็ไฟทั้งนั้นแหละ มันเห็นโทษเห็นผลจากการทำมาเลย จากทำข้างนอกมา พอนั่งไปแล้วจะเห็นหมดเลยว่าเราทำอะไรมา ของของเราเองทั้งนั้นเลย

นี่มันถึงบอกว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนเป็นผู้ไคร่ครวญสมบัติ
ของตน แล้วตนจะได้ประโยชน์ของตน”

นี่หัวใจเข้มแข็งขึ้นมาอย่างนี้ หัวใจอ่อนแอ หัวใจเข้มแข็ง หัวใจมีจุดยืน หัวใจของเรา
ธรรมะอยู่ที่นี้ หัวใจเท่านั้นเป็นภาชนะบรรจุธรรม หัวใจเท่านั้นสัมผัสกับธรรม พระไตรปิฎก
หรือสิ่งต่างๆ มันเป็นตัวรา มันไม่มีชีวิตหรอก เราไปอ่านมา เราไปค้นคว้ามา แล้วเราประพฤติ
ปฏิบัติของเราขึ้นมาเอง นี่ธรรมะภาคปฏิบัติ

ธรรมะภาคปฏิบัติโดยธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปรีชาดี ปฏิบัติ ปฏิเวธ
ถ้ามีการปฏิบัติมันจะมีปฏิเวธ ปฏิเวธคือผล ผลที่ใจได้สัมผัส ใจที่รู้ สันทิฏฐิโก องอาจกล้าหาญ
มาก แล้วจะเจริญมาก ศาสนาเจริญๆ ตรงนี้ เจริญจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่
โคณฑัน โปธิ์ก่อน แล้วก็เจริญจากหัวใจของครูบาอาจารย์ของเรา ครูบาอาจารย์เราพูดออกมาเป็น
สัจจะความจริง แล้วออกมาจากใจดวงนั้นมาถึงใจของพวกเขา มันถึงเข้ากันได้ เอวัง